

Türkiye ve Dünyada Ayva Piyasası

Bekir Sıtkı Şirikçi, Mevlüt Gül

Süleyman Demirel Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 32260 Isparta

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş 21 Kasım 2016

Kabul 20 Mart 2017

Anahtar Kelimeler:

Ayva
Üretim
Dış ticaret
Türkiye
Dünya

* Sorumlu Yazar:

E-mail: bekirsirikci@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de ayva piyasası irdelenmiştir. Çalışmada birincil verileri, ayva üretiminin yoğun olarak yapıldığı Sakarya, Antalya, Bursa, Bilecik ve Denizli illerinde farklı pazarlama seviyelerindeki 28 aracı işletme ile anket yöntemi ile elde edilen veriler oluşturmuştur. İkincil veriler ise FAO ve TÜİK gibi kurumlarının verilerinden hareketle elde edilmiştir. Dönem başlangıcı olan 1981-1985 ortalamasına göre 324465 ton olan dünya ayva üretimi %94,3 artışla 2013 yılında 630325 tona yükselmiştir. Dünya ayva üretiminde önemli ülkeler; Türkiye, Çin, Özbekistan, Fas ve İran’dır. Türkiye’de ayva üretimi, 1981-1985 ortalamasına göre 1.60 kat artmıştır. Ayva üretimindeki bu artışta ağaç başına verimdeki yükselmenin katkısı önemlidir (%40 verimde artış). Dünyada üretilen ayvanın %5,3’ü ihracata konu olmaktadır. Dünya ayva ihracat miktarı 8,32 kat, değeri ise 38,42 kat artmıştır. Ayva ihracat değerlerinde en yüksek paya Hollanda sahiptir (%33,6’sı). Hollanda’yı sırasıyla Türkiye, Avusturya ve İran takip etmektedir. Türkiye’nin dünya ihracat değerindeki payı ise %31,1’dir. Dünya ayva ithalatında %23,3 pay ile Rusya birinci sıradadır. Rusya’yı sırası ile Avusturya ve Almanya takip etmektedir. Türkiye’nin ayva üretiminin %9,4’ü ihracata konu olmaktadır. Önemli ayva üreticisi iller; Sakarya, Bursa, Antalya, Bilecik ve Denizli’dir. Görüşülen aracılardan 15’i ayvada pazarlama aşamasında karşılaştıkları en önemli sorunun istenilen zaman, miktar, kalite ve fiyatta ayva bulunmamasını (%54) belirtmiştir.

Turkish Journal Of Agriculture - Food Science And Technology, 5(6): 600-606, 2017

Quince Market in the World and Turkey

ARTICLE INFO

Research Article

Received 21 November 2016

Accepted 20 March 2017

Keywords:
Quince
Production
Foreign trade
Turkey
World

* Corresponding Author:

E-mail: bekirsirikci@gmail.com

ABSTRACT

In this study, the quince market was examined in the world and Turkey. The primary data in the study were obtained by questionnaire method with 28 middleman in different marketing levels in Sakarya, Antalya, Bursa, Bilecik and Denizli where quince production is concentrated. Secondary data were obtained from the FAO and TURKSTAT. The world quince production, which is 324465 tons compared to 1981-1985 which is the beginning of the period, increased by 94.3% to 630325 tons in 2013. Major countries in world quince production are Turkey, China, Uzbekistan, Morocco and Iran. Quince production in Turkey increased by 1.60 times compared to the average of 1981-1985. In this increase in the quince production in Turkey, the increase in the per-tree yield has been considerably effective (an increase of 40%). 5.3% of quince fruit produced in the world is exported. World quince exports amount increased 8.32 times and the value increased 38.42 times. The highest share in quince export values is in the Netherlands (33.6%). The Netherlands is followed by Turkey, Austria and Iran respectively. The share of Turkey in the world export value is 31.1%. Russia ranks first in the world quince import with 23.3% share. Austria and Germany are followed by Russia. 9.4% of the quince production in Turkey is exported. The major quince producers are Sakarya, Bursa, Antalya, Bilecik and Denizli. The 15 of the interviewed intermediaries, reported that the most important problem that there is no quince at the desired time, quantity, quality and price (54).

DOI: <https://doi.org/10.24925/turjaf.v5i6.600-606.1087>

Giriş

Ayvannın anavatanı kuzey – batı İran, kuzey Kafkasya, Hazar Denizi dolayları ve Kuzey Anadolu'dur. Yabani ayvalar ise doğuda Türkistan, batıda Avrupa'nın güney bölgelerinde ve kuzey Afrika'da yetişir. Türkiye'de ayva yetiştiriciliği bakımından oldukça uygun ekolojiler mevcuttur. Türkiye'nin hemen her yöresinde yetişebilen ayvannın diğer meyve türlerine göre sofralık değerinin pek fazla olmaması sebebi ile kültürü yakın zamana kadar fazla yapılmamaktaydı. Genellikle sınır ağacı veya diğer meyve türleriyle karışık bahçeler halinde olan ayva yetiştiriciliği günümüzde büyük ölçüde kapama bahçeler haline dönüşmüştür (Büyükyılmaz, 1999). Ayva tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yeteri kadar ilgi ve önem görmemekle birlikte pektin içeriği oldukça yüksek bir meyvedir. Sadece taze olarak değil, reçel, komposto marmelat gibi değişik değerlendirme yolları da vardır (Atay ve ark., 2011).

Türkiye'de ayva meyvesinin 2014 yılı verilerine göre yurt içi kullanımı 93.191 ton, tüketimi 85.736 ton, üretim kaybı ise 7.455 ton belirlenmiştir. Kişi başına ayva tüketimi 2014 verilerine göre 1,1 kg olarak gerçekleşmiştir. 2000-2014 yılları arasında en düşük tüketim 2009 yılında 0,9 kg, en yüksek ayva tüketimi ise 1,4 kg ile 2011, 2012 ve 2013 yıllarında gerçekleşmiştir Türkiye'de ayvannın yeterlilik derecesi 2014 yılında %108,2 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2016).

Türkiye ayva üretimi ve dış ticareti bakımından uluslararası boyutta önemli bir konumdadır. Ayva üretimi konusunda özellikle ekonomisi ile ilgili literatür eksikliği yaşanmaktadır. Buradan hareketle çalışmanın amacı; Türkiye ve dünyada ayva üretimi, yetiştirme alanları, verim ve dış ticaret konularının ortaya konulması, bunlara ek olarak ayva ticaretiyle uğraşan aracılardan sorunlarını belirleyerek, ayva dış ticaretinin artırılmasına yönelik önerilerin geliştirilmesidir.

Materyal ve Metot

Çalışmanın ana materyalini ayva ticareti yapan araçlardan toplanan birincil veriler oluşturmaktadır.

Birincil veriler, ayva üretiminin yoğun olarak yapıldığı Sakarya, Antalya, Bursa, Bilecik ve Denizli illerinde farklı pazarlama seviyelerindeki 28 aracı işletme ile anket yöntemi ile elde edilen verilerden oluşmaktadır. Görüşülen bu 28 aracı işletmeyi tüccar, toptancı, komisyoncu, perakendeci ve ihracatçı (dışsatımcı) oluşturmaktadır. Sakarya ilinde 9, Antalya ilinde 6, Bursa ilinde 5, Bilecik ilinde 4 ve Denizli ilinde ise 4 aracı işletme ile görüşülmüştür. İkincil verileri ise FAO ve TÜİK gibi kuruluşlardan alınan istatistikler oluşturmaktadır. Bu kapsamda ayva üretiminde önemli ülkelerdeki 1981-2013 dönemi ayva üretim alanları, verim, üretim, ithalat, ihracat ve tüketim verileri çalışmada değerlendirilmiştir. TÜİK'den ayva konusunda elde edilen veriler 1991-2015 dönemi için değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin beşer yıllık ortalaması alınarak indeks ve oranlar oluşturulup analiz edilmiştir.

Ayva cari fiyatları (1982-2015 dönemi) TÜİK'in hesapladığı Üretici Fiyat İndeksi (ÜFE; 2015=100) kullanılarak reel değerlere dönüştürülmüştür. Böylece, yıllar itibarıyla fiyatlardaki değişim, gelişimler belirlenmiş ve nedenleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Dünyada ayva üretimi yapılan alanların gelişimi Çizelge 1'de verilmiştir. Dönem başı itibarıyla (1981-1985) 41278 hektar olan dünya ayva üretim alanı, dönem sonunda %85 oranında artarak 76382 hektara ulaşmıştır. Türkiye, dünyada 2013 yılı verilerine göre %14'lük pay ve 10753 hektar üretimalan ile ikinci sırada yer almaktadır. Çin 22000 hektar ile birinci, Özbekistan ise 9000 hektar ile üçüncü, İran 5830 hektar ile dördüncü sırada yer almaktadır. Seçilen ülkelerin dönem başına göre ayva üretim alanlarındaki değişimleri incelenmiştir. Buna göre dünyada ayva üretim alanları yaklaşık 1,85 kat artmıştır. En fazla artış; Çin, Özbekistan, Fas ve Cezayir'de gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'de %20'ye yakın üretim alanı artışı gerçekleşmiştir.

Çizelge 1 Dünya ayva üretim alanlarının dağılımı

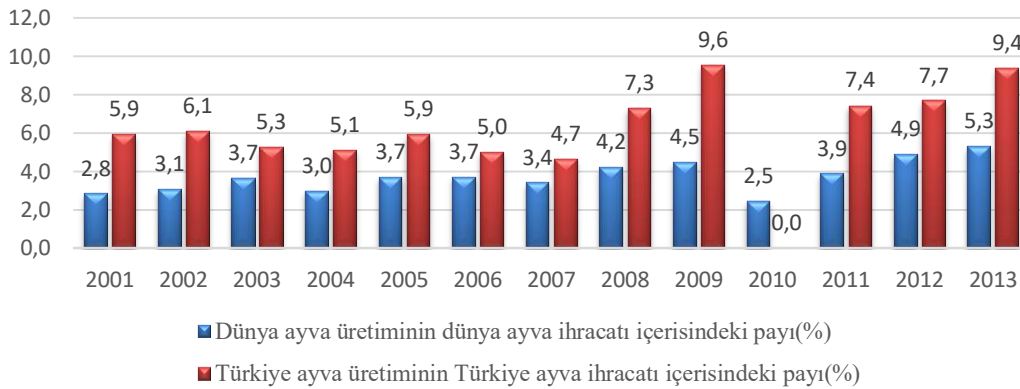
Ülkeler	1981-1985	1991-1995	2001-2005	2006-2010	2011	2012	2013	İndeks (1981- 1985=100)	Pay (2013) %
	Üretim alanı (hektar)								
Çin	700	2720	13700	18400	21000	22000	22000	3142,9	28,8
Türkiye	8980	9340	10490	10103	10493	10707	10753	119,7	14,1
Özbekistan		2578	3700	5932	6500	6500	9000	*349,1	11,8
İran	3606	4188	4785	5087	4937	5000	5830	161,7	7,6
Arjantin	2950	2746	3180	3208	3185	3200	3566	120,9	4,7
Azerbaycan	-	-	2642	2996	3212	3256	3318	**125,6	4,3
Fas	1150	2520	3160	3693	3833	3401	3099	269,5	4,1
Sırbistan	-	-	-	1878	2000	1700	2300	**122,5	3,0
Cezayir	-	-	854	1770	1918	1880	1892	**221,4	2,5
İspanya	752	1261	1029	1316	1341	1300	1300	172,8	1,7
D. Ülkeler	26980	19349	13837	11035	11161	11223	13324	49,4	17,4
Dünya	41278	44186	57377	65417	69580	70167	76382	185,0	100,0

Kaynak: FAO, 2016, - : Veri bulunmamaktadır, *(1991-1995=100); **(2001-2005=100), D.Ülkeler=Diğer Ülkeler

Çizelge 2 Dünyada ayva üretimi

Ülkeler	1981-1985	1991-1995	2001-2005	2006-2010	2011	2012	2013	İndeks (1981-1985=100)	Pay (2013)
	Miktar (ton)								%
Türkiye	61600	77800	100400	102798	127767	135406	139311	226,2	22,1
Çin	2000	17920	89200	98340	120000	125000	127000	6350,0	20,1
Özbekistan	-	14729	27600	56219	73000	80000	88000	*597,5	14,0
Fas	5200	23740	30400	34239	31994	46000	40420	777,3	6,4
İran	30705	28414	31061	34967	35430	36500	35129	**114,4	5,6
Azerbaycan	-	-	21040	25335	23924	27140	27839	132,3	4,4
Arjantin	17580	23206	26889	24484	26864	27500	27680	157,5	4,4
Sırbistan	-	-	-	12441	13955	10795	15081	***121,2	2,4
İspanya	11314	10600	11611	12998	13115	14000	14000	123,7	2,2
Cezayir	-	-	3719	9133	12459	10516	11178	**300,6	1,8
D. Ülkeler	197666	121731	99252	76814	82789	83675	104687	53,0	16,6
Dünya	324465	318139	441172	487767	561297	596532	630325	194,3	100,0

Kaynak: FAO, 2016, - : Veri bulunmamaktadır, *(1991-1995=100); **(2001-2005=100); *** (2006-2010=100), D.Ülkeler=Diğer Ülkeler

Şekil 1 Ayva ihracatının üretimi içerisindeki payı

Dünyadaki ayva üretim miktarları ile ilgili değerler Çizelge 2 ve Şekil 1'de görülmektedir. Buna göre dönem başında (1981-1985) dünya ayva üretimi 324465 ton olarak gerçekleşmiştir. Dönem sonunda (2013) ise bu rakam 630325 tona kadar yükselmiştir. Türkiye ayva üretim alanlarında Çin'in ardından ikinci sırada yer almasına karşın, ayva üretiminde ise dünyada birinci sırada yer almaktadır. 2013 yılı üretim dönemi verilerine göre dünyadaki her 100 kg ayvanın 22 kg'ı Türkiye'de üretilmiştir. İncelenen dönem başında Türkiye ayva üretimi 61600 ton iken dönem sonunda bu miktar 139311 tona kadar yükselmiştir. Türkiye'yi %20'lik payla Çin ve %14'lük payla da Özbekistan izlemektedir. Çizelge 2'de yer alan ilk on ülke 2013 yılı üretim döneminde dünya toplam ayva üretiminin %83'ünü sağlamaktadır. İncelenen dönemde dünya ayva üretiminde %94 oranında bir artış yaşanmıştır. Seçilen ülkelerde bu dönemde, en fazla üretim artışını gerçekleştiren ülkeler; Çin (yaklaşık 64 kat), Fas (yaklaşık 8 kat), Özbekistan (yaklaşık 6 kat)'dır. Dünya ayva verimindeki gelişmeler incelendiğinde, bu dönemde dünya ayva veriminde dalgalanmalarla birlikte çok küçük bir artışın yaşandığı belirlenmiştir. Dünya'da 1981-1985 ortalamasında 8014 kg/ha olan ayva verimi, 2013 yılı verileri ile yaklaşık %3 artarak, dünya ayva verimi 8253 kg/da'a yükselmiştir. 2013 yılında birim alana ayva veriminin en yüksek olduğu ülke 104167 kg/ha ile İsviçre'dir. İsviçre'yi, Uruguay ve İtalya izlemektedir. Türkiye ise 12956 kg/ha ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye dünyanın en büyük ayva ihracatçısı durumundadır (2013 yılında, 13100 ton). Türkiye tek başına dünya ayva ihracatının %39'unu karşılamaktadır. Türkiye'yi %22 ile Hollanda, %9 ile İspanya takip etmektedir (Çizelge 3). 1981-1985 yılı temel alındığında (bazı ülkelerde veri olmadığı için temel yıl değişmektedir); en fazla ihracat artışını Hollanda'da, yaklaşık 2504 kat artış gerçekleşmiştir. Türkiye'nin ayva ihracatı ise 9 kat artmıştır. Dünyada ise toplam ayva ihracatı 1981-1985 temel yılına göre 8 kat artmıştır. İncelenen ülkelerden sadece Özbekistanın dönem başına göre ihracatında gerileme yaşanmıştır.

Dünya ayva ihracat değerleri açısından 2013 yılına göre Hollanda 12,6 milyon dolarlık ihracat geliriyle ilk sırada yer alırken bunu 11,7 milyon dolar ile Türkiye takip etmektedir. Yaş meyve ihracatında ayva, 2016 yılında yaklaşık 12,7 milyon ton miktar ve 10,8 milyon dolarlık değer ile Türkiye'nin toplam yaş meyve ihracatında 10. Sırada yer almıştır (AKİB, 2017).

Dünya ayva ithalatında birinci sırayı (2013 yılında) 5008 ton ile Rusya almaktadır. Rusya'yı 2719 ton ile Avusturya ve 2686 ton ile Almanya izlemektedir. Diğer önemli ithalatçı ülkeler arasında Romanya, Portekiz ve Fransa sayılabilir (Çizelge 4).

Dünya ayva ithalatında 2013 yılı verilerine göre Rusya 4,9 milyon dolarla birinci sırada yer almıştır. Rusya'yı 3,9 milyon dolar ile Avusturya ve Almanya 3,2 milyon dolarlık ithalat değeri ile 3. sırayı yer almıştır. Dünyada ise toplam ithalat değeri, 1981-1985 temel yılına göre yaklaşık 19 kat artmıştır.

Çizelge 3 Dünya ayva ihracat miktarı

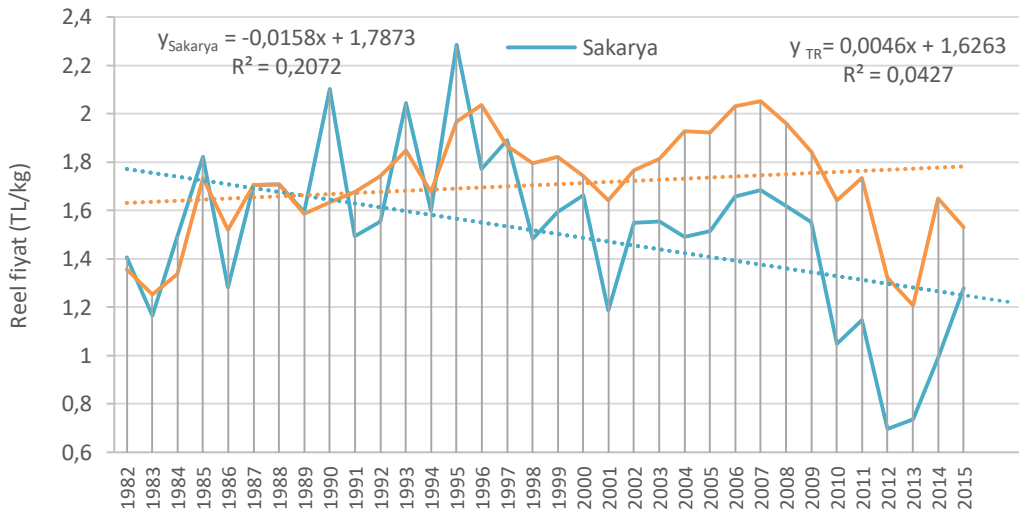
Ülkeler	1981-1985	1991-1995	2001-2005	2006-2010	2011	2012	2013	İndeks (1981- 1985=100)	Pay (2013) %
	Ton								
Türkiye	1440	3575	5714	5186	9502	10415	13100	909,6	39,1
Hollanda	3	85	1569	2749	3612	5377	7512	250400,0	22,4
İspanya	166	896	2351	2184	2778	3199	3043	1837,6	9,1
Fransa	203	691	461	574	656	1351	2690	1327,7	8,0
Avusturya	-	7	1925	2075	1787	1697	2330	*35303,0	6,9
Yunanistan	61	95	145	919	912	1631	1374	2245,1	4,1
Almanya	19	39	38	87	174	154	444	2361,7	1,3
Özbekistan	-	-	565	1219	1644	2519	274	**48,5	0,8
Moldova	-	6	3	68	114	231	248	*4000,0	0,7
İran	13	0	0	53	195	247	247	1843,3	0,7
D. Ülkeler	2124	2584	1610	2640	413	2291	2284	107,5	6,8
Dünya	4029	7978	14381	17752	21787	29112	33546	832,6	100,0

Kaynak: FAO, 2016, - : Veri bulunmamaktadır. *(1991-1995=100)**(2001-2005=100), D.Ülkeler=Diğer Ülkeler

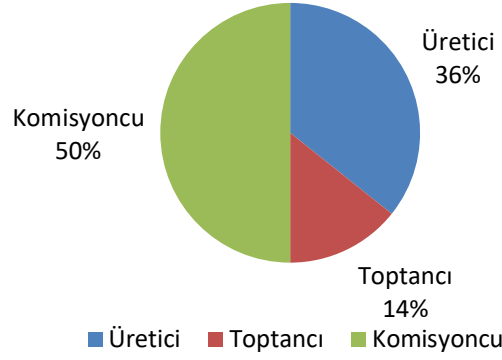
Çizelge 4 Dünya ayva ithalat miktarı

Ülkeler	1981-1985	1991-1995	2001-2005	2006-2010	2011	2012	2013	İndeks (1981- 1985=100)	Pay (2013) %
	Ton								
Rusya	-	-	2551	2227	3289	4096	5008	**196,3	23,3
Avusturya	112	330	2175	2371	2203	1977	2719	2423,4	12,7
Almanya	794	2602	1815	1959	2803	2745	2686	338,5	12,5
Romanya	-	6	589	1569	1401	1824	1119	*18048,4	5,2
Portekiz	-	45	710	569	757	1048	1119	*2475,7	5,2
Fransa	164	1229	1750	1555	1184	842	983	597,9	4,6
Hollanda	57	289	1349	738	910	1402	637	1121,5	3,0
İngiltere	75	4525	1113	402	384	283	388	517,3	1,8
Kazakistan	-	-	1	5	1267	2427	311	**25916,7	1,4
Litvanya	-	2	2	111	412	79	151	*9437,5	0,7
D. Ülkeler	2026	3215	3386	2504	1946	9007	6331	312,5	29,5
Dünya	3228	12243	13909	14009	16556	25730	21452	664,5	100,0

Kaynak: FAO, 2016, - : Veri bulunmamaktadır;*(1991-1995=100)**(2001-2005=100), D.Ülkeler=Diğer Ülkeler

Şekil 2 Ayva reel fiyatının gelişimi

Şekil 3 Aracıların ayva tedarik kanalı

Dünyada ve Türkiye’de ihracata konu olan ayva miktarının 2001-2013 yılları üretimindeki payları Şekil 1’de incelenmiştir. 2013 yılında Türkiye’de üretilen ayvanın %9,4’ü ihraç edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Türkiye’de üretilen her 100 kg ayvanın yaklaşık 9 kg’ı ihracata konu olmaktadır. İncelenen 2001-2013 yılları arasında Türkiye ayva ihracat oranı dalgalı bir seyir göstermekle birlikte genel seyri artış şeklindedir. İncelenen dönemde en yüksek oran 2009 yılında %9,6 olarak gerçekleşirken, TÜİK verilerine göre 2010 yılında ayva ihracatı gerçekleşmemiştir. Dünyada 2001 yılında %2,8 olan ihracat oranı dönem sonunda %5,3’e yükselmiştir. Dönem başı olan 2001 yılında dünyada üretilen her 100 kg ayvanın yaklaşık 3 kg’ı ihracat edilir iken, 2013 yılında ise üretilen her 100 kg ayvanın yaklaşık olarak 5 kg’ı ihraç edilmiştir.

Türkiye’de ayva üretim miktarının illere göre dağılımı Çizelge 5’de verilmiştir. İncelenen 1991-2015 yılları arasında Sakarya ili, Türkiye ayva üretiminde birinci sırada yer almaktadır. Sakarya’nın 1991-1995 döneminde 7488,8 ton olan üretimi 5 kat artış göstererek, 2011-2015 döneminde 36817 ton olarak gerçekleşmiştir. Sakarya’yı 14381,8 ton ile Bursa, 10343,2 ton ile Antalya, 8382,8 ton ile Bilecik ve 5637,2 ton ile Denizli ili izlemektedir. Türkiye ayva üretiminde, 2011-2015 yılları ortalaması ile en fazla payı %29,5 ile Sakarya ili almaktadır. Çalışmada incelenen iller, Türkiye ayva üretiminin yaklaşık %61’ini karşılamaktadır. Genel olarak incelenen bölgede ayva üretiminde yıllar arasında artış eğilimi söz konusudur. Bu dönemde Türkiye ayva üretiminde 1,6 kat artış söz konusu iken, araştırma bölgesinde bu oranın üzerinde bir artış gerçekleşmiştir.

Çizelge 6’da Türkiye ayva üretim alanları iller bazında verilmiştir. Türkiye’de dönem başında 49240,0 dekar olan

ayva üretim alanı, dönem sonunda 2011-2015 yılları ortalamasına göre 56247,6 da’a ulaşmıştır. Araştırma bölgesinde Sakarya ili, ayva üretim alanları içerisinde en büyük alana sahiptir. Sakarya ilinin Türkiye ayva üretim alanlarındaki payı %31, bunu %12 oranı ile Denizli, %9,5 oranı ile Bilecik, %9,2 oranı ile Bursa, %6,6 oranı ile de Antalya ili izlemektedir. Araştırma bölgesindeki iller, Türkiye toplam ayva üretim alanının yaklaşık %68’sini oluşturmaktadır. Türkiye’de ayva üretim alanları temel yıla göre 1,14 kat artmıştır. Araştırma bölgesinde, ayva üretim alanları bakımından en fazla artış yaklaşık 37 kat ile Denizli ilindedir. Diğer illerdeki ayva üretim alanları; Bursa ilinde %25,6 düşüş, Sakarya ilinde 1,87 kat artış, Bilecik ilinde 1,30 kat artış ve Antalya ilinde ise %7,8 oranında artış gerçekleşmiştir.

Seçilen illerde ağaç başına en fazla verim 57,4 kg ile Antalya ilinde iken en düşük verim 28,8 kg/ağaç ile Denizli ilindedir.

Türkiye ve ayva üretiminde en önde gelen Sakarya ilindeki ayva fiyatlarının 1982–2015 dönemindeki gelişmeleri Şekil 2’de verilmiştir. Şekilden de izlenebileceği gibi reel fiyatlar dalgalı bir seyir göstermektedir. 1982 yılında 2015 fiyatları ile kg’ı 1,4 TL olan ayva fiyatları, Sakarya ilinde %9 düşüş göstererek 2015 yılında 1,28 TL’ye düşmüş, Türkiye ayva reel fiyatı ise %13 artarak 1,53 TL olmuştur. Sakarya ilinde gerçekleşen ayva fiyatlarında ele alınan dönemde azalma eğilimi bulunmaktadır. İlde en düşük fiyat 2012 yılında 0,7 TL, en yüksek fiyat ise 2,28 TL olarak 1995 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye’de ise ayva fiyatlarında artış eğilimi söz konusudur. Türkiye ayva fiyatları en düşük değerini 2013 yılında, 1,21 TL, en yüksek değerini 2,05 TL olarak 2007 yılında almıştır.

Çizelge 5 Türkiye’de ayva üretimi

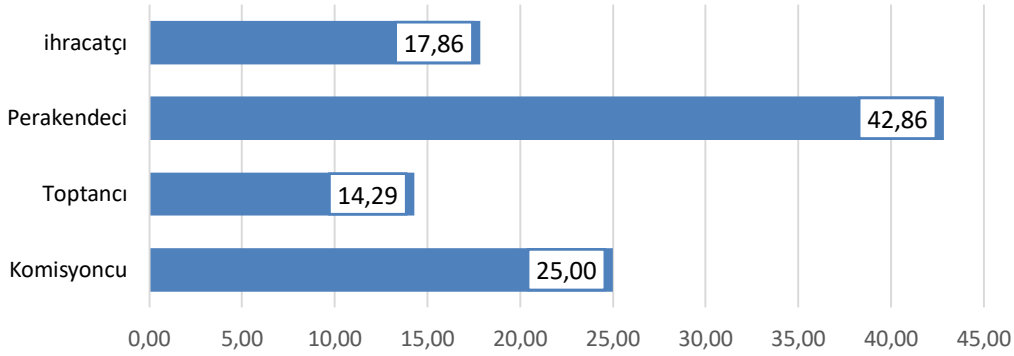
İller	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015
	Üretim miktarı (ton)				
Sakarya	7488,8	19254,8	23138,6	24765,4	36817,0
Bursa	5020,0	9444,8	10250,0	11693,2	14381,8
Antalya	5100,8	5141,6	6658,6	8472,4	10343,2
Bilecik	4734,8	7422,6	7476,8	10013,6	8382,8
Denizli	1367,4	1062,8	1217,0	2280,6	5637,2
Diğer iller	54088,2	52073,4	51659,0	45573,0	49197,6
Türkiye	77800,0	94400,0	100400,0	102798,2	124759,6

Kaynak: TÜİK, 2016

Çizelge 6 Araştırma bölgesindeki ayva üretim alanları

İller	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015
	Üretim miktarı (da)				
Sakarya	9260,0	15120,0	16174,0	15444,0	17400,0
Bursa	6986,7	8294,0	6530,0	5878,6	5198,6
Antalya	3420,0	3242,0	3512,0	4151,0	3687,8
Bilecik	4093,3	7396,0	7538,0	4832,0	5348,8
Denizli	183,3	376,0	716,0	3192,8	6731,4
Diğer iller	25296,7	21750,0	21310,0	18922,4	17881,0
Türkiye	49240,0	56178,0	55780,0	52420,8	56247,6

Kaynak: TÜİK, 2016

Şekil 4 Aracıların ayva dağıtım kanalları (%)

Aracılardan Elde Edilen Bulgular

Tarımsal pazarlama, tarım ürünlerinin üreticiden, tüketicinin son aşamasına yani tüketicinin sofrasına kadar geçirdiği işlemleri inceleyen ve bunları düzenleyen bir bilim dalıdır (Açıl, 1980).

Ürünlerin üretimlerinden itibaren içinden aktıkları, çeşitli olaylar ile karşılaştıkları bu yollara, yerlere toplu olarak “dağıtım kanalları” adı verilmektedir. Dağıtım kanalının uzun ya da kısa oluşu; ürünün niteliğine, üretici ve tüketici bölgelerinin uzaklığına, işleme tekniğinin düzeyine, pazarlama organizasyonunun gelişmişliğine bağlı olarak değişim göstermekte, buna ek olarak ülkenin bütün olarak genel tarımsal pazarlama ağı; tüketicilerin miktarına, coğrafik dağılımlarına, tüketicilerin satın alma koşullarına da oldukça bağımlıdır (Yurdakul, 1998).

Ürünlerin dağıtım kanalları üründen ürüne farklılıklar göstermektedir. Genel eğilim olarak Türkiye’de yaş meyve ve sebze pazarlamasında kullanılan dağıtım kanalları aşağıda gösterilmiştir (Yurdakul, 1998).

Türkiye’de Yaş Meyve ve Sebze Dağıtım Kanalları

- Üretici – Tarım Kooperatifi – Perakendeci – Tüketici
- Üretici – Toptancı – Komisyoncu – Perakendeci – Tüketici
- Üretici – Komisyoncu – Toptancı – Perakendeci – Tüketici
- Üretici – Toplayıcı – Komisyoncu (üretim yerinde) – Toptancı – Komisyoncu (tüketim yerinde) – Perakendeci – Tüketici

Araştırma bölgesinde ise üretici elinden çıkan ayva çeşitli kombinasyonlar ile tüccar, komisyoncu, toptancı, ihracatçı, perakendeci gibi çeşitli dağıtım kanallarından geçerek tüketici eline ulaşmakta ve ayva piyasasının temel unsurlarını oluşturmaktadır. Araştırma bölgesinde

görüşülen 28 adet aracı firmanın 18’i şahıs-aile şirketi, 4’ü şahıs ortaklığı, 5’i limited, 1’inin ise anonim şirket hukuki yapısında olduğu belirlenmiştir. Görüşülen firma yöneticilerinin 9’unun lise, 9’unun ortaokul, 5’inin meslek yüksekokul, 3’ünün üniversite, 2’sinin ise ilköğretim mezunudur.

Bölgedeki araçların satın aldıkları ayvayı tedarik kanalları Şekil 3’de verilmiştir. Buna göre araçların %50’si ayvayı komisyonculardan, %14’ü toptancılardan, %36’sı ise üreticilerden temin etmişlerdir.

Görüşme yapılan araçların %92’si ayva satın alırken pazar araştırması yapmaktadır. Bölgedeki araçların ayva dağıtım kanallarının dağılımı Şekil 4’de verilmiştir. Araçlar %43’ü perakendecilere, %25’i komisyonculara, %18’i ihracatçılara ve %14’ü toptancılara satmaktadır.

Görüşülen araçların %45’i ayvayı satın alırken peşin ödeme yapmakta, %25’i vadeli, %30’u ise hem peşin hem de vadeli almaktadır.

Araştırma bölgesinde araçların ayvayı pazarladıkları illerin ağırlıklı olarak İstanbul, İzmir, Mersin, Trabzon, Antalya, Sakarya, Bursa, Denizli ve Ankara illeri olduğu belirlenmiştir. Eraktan ve Arısoy (2012), yaş meyve ihracatı yapan firmaların ihraç ettikleri ürünlerin yaklaşık %20’sinin ayva olduğunu saptamışlardır. Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında Norveç’e yapılan ayva ihracatında kotaj olarak %100 oranında gümrük vergisi indirimi uygulanmakta, yapılan çeşitli ticaret anlaşmaları ile ayva ihracatına kotalar dahilinde çeşitli oranlarda gümrük vergisi indirimi sağlanmaktadır. Bu anlaşmalara göre; Makedonya 350 ton tarife kotası uygulayarak %0 gümrük vergisi, Sırbistan 400 ton tarife kotası ile %50 oranında gümrük vergisi indirimi, Şili 200 ton tarife kotası uygulayarak %50 oranında gümrük vergisi indirimi, Ürdün 200 ton tarife kotası uygulayarak %100 oranında gümrük vergisi indirimi uygulamaktadır. Malezya ise

%60,3 oranında sabit vergi uygulamaktadır (TCEB, 2017). Araştırma bölgesinde görüşülen ihracatçı(dışsatımcı) işletmelerin ayva ihracatını gerçekleştirdikleri ülkeler ağırlıklı olarak Almanya, Rusya, Avusturya, Hollanda ve Ürdün'dür.

Araştırma bölgesindeki araçlardan elde edilen bulgulara göre ayva pazarlamada bazı sorunlar yaşanmaktadır. En önemli sorun olarak (aracıların %54'ü) istenilen zaman, miktar, kalite ve fiyatta ayva bulunamamasını belirtmişlerdir. Bu durum tedarik zincirini gerek iç piyasada gerekse dış satımda olumsuz yönde etkilemektedir. Araçların %43'ü de ayva satışında karşılaşılan sorunlardan kaynaklı problemlerin piyasayı olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ayva satışında en çok karşılaşılan sorunları ise; alım ücretlerinin tutarsızlığı, zamanında ve beklenen miktarda ödeme yapılmaması, dolandırıcılık gibi durumların yaşandığını belirtmiştir. Araştırma bölgesinde araçların %32'si depolama olanaklarının yetersiz olmasını önemli bir sorun olarak ifade etmektedir. Aynı zamanda depolama maliyetinin de yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun rekabet gücünü zayıflattığını ve karlılık göstergelerini de olumsuz yönde etkilediğini beyan etmişlerdir. Görüşülen işletmecilerin %25'i ise ihracat olanaklarının yetersizliği ve ihracat konusunda bilgi eksikliği yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Sonuçlar

Dünya ve Türkiye'de ayva üretim ve dış ticaretindeki gelişmeler değerlendirildiğinde; dönem başlangıcı olan 1981-1985 ortalamasına göre 324465 ton olan dünya ayva üretimi %94,3 artışla, 2013 yılında 630325 tona yükselmiştir. Ayva üretimindeki bu artışta üretim alanlarındaki genişlemenin katkısı önemli (%84 üretim alanı artışı) olmuştur. Dünya ayva verimi bu dönemde %3 oranında artmıştır. Dünya ayva üretiminde ilk sırayı Türkiye almaktadır. Türkiye'yi Çin, Özbekistan, Fas ve İran takip etmektedir. İncelenen dönemde Çin, Özbekistan, Fas ve İran'ın ayva üretiminde önemli artışlar olmuştur. Bu artışlarda meyve üretim alanı artışları önemli olmuştur. Özellikle Çin'in üretimi 2000'li yıllarda oldukça artmıştır. Dünyada üretilen ayvanın %5,3'ü ihracata konu olmaktadır. İncelenen dönemde dünya ayva ihracat miktarı 8,32 kat, değeri ise 38,42 kat artmıştır. Ayva ihracat değerlerinde en yüksek paya sahip olan ülke Hollanda'dır(%33,6). Hollanda'yı sırasıyla Türkiye, Avusturya ve İran takip etmektedir. Türkiye'nin dünya ayva ihracat değerindeki payı ise %31,1'dir. Rusya dünya ayva ithalatında %23,3 pay ile birinci sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi Avusturya ve Almanya takip etmektedir.

1991-2015 döneminde Türkiye ayva üretimi 1.60 kat artmıştır. Bu dönemde verim 1.40 kat, üretim alan 1.14 kat artmıştır. Dolayısıyla verimdeki gelişmeler üretim artışı üzerinde birincil etkiye sahiptir. Sakarya, Türkiye ayva üretiminin %29,5'ini karşılamakta ve birinci sırada

yer almaktadır. Bunu sırasıyla Bursa ve Antalya illeri izlemektedir. Türkiye'de üretilen ayvanın %9,4'ü ihracata konu olmaktadır. Türkiye her ne kadar ayva ihracatında dünyada birinci olsa da ürettiği ayvanın sadece %9,4'ünü ihraç edebilmektedir. Araştırma bölgesinde ihracat yapan işletmelerin mevcut anlaşmaları ve vergi indirimlerini göz önünde bulundurarak potansiyel pazarlarını çeşitlendirmeleri gerekmektedir. Bu noktada farklı pazarlama seviyelerindeki işletmeler bilgilendirilmeli ve teşvik edilmelidir. İlgili paydaşlar tarafından, hem iç pazar hem de dış pazarda ayvaya yönelik talebin artması için tanıtım çalışmalarının yanında girişimcilere, endüstriyel anlamda çeşitliliğinin artırılması noktasında işleme tesisi kurmaya yönelik çeşitli teşvikler sağlanabilir. Ayrıca bölgede ayva özelinde üretici örgütlenmesinin sağlanması ile istenilen zaman, miktar, kalite ve fiyatta ayva temininin sağlanabilmesi, satışta karşılaşılan sorunların çözümü, depolama maliyetlerin düşmesi noktasında iyileşmelere neden olabileceği söylenebilir.

Teşekkür

Bu çalışma Bekir Sıtkı Şirikiçi'nin Yüksek Lisans Tezinin bir bölümüdür. 4153-YL1-14 No'lu proje ile Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Başkanlığı tarafından desteklenmiştir.

Kaynaklar

- Açıl AF. 1980. Tarım Ekonomisi. T.C. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 721, Ders Kitabı: 213, 611s., Ankara.
- AKİB. 2017. Akdeniz İhracatçı Birlikleri. <http://www.akib.org.tr/tr/ihracat-ihracat-istatistikleri.html>. [Erişim: 16.02.2017].
- Atay A, Gargin S, Çalhan Ö, Atay AN, Butar S. 2011. Ege-2, Ege-22, ve Eşme Ayva Çeşitlerinin Odun Çelikleriyle Çoğaltılması. Uluslararası katılımlı 1.Ali Numan Kırac Tarım Kongresi ve Fuarı, 27-30 Nisan, 2441-2444 s, Eskişehir.
- Büyükyılmaz M. 1999. Ayva Çeşit Seçimi. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Proje Kod No: TAGEM /96/06/003, Yayın No:125, Yalova.
- Eraktan G, Arısoy H. 2012. Türkiye'nin yaş meyve-sebze ihracatı. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- FAO. 2016. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) istatistikleri. <http://faostat.fao.org> [Erişim: 19.10.2016].
- TCEB. 2017. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı. http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/Se_rbestTic/Genel_Bilgi.html#!%40%40%3F_adf.ctrl-state%3Dkzkkd7zvf_106. [Erişim: 16.02.2017].
- TUİK. 2016. Türkiye İstatistik Kurumu, Bitkisel Üretim İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim: 18.10.2016].
- Yurdakul O. 1998. Tarım Ürünleri Pazarlaması. T.C. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 127, Ders Kitapları Yayın No: A-39, 240s., Adana.